

competence is carried out not only because of the content of professionally-oriented discipline «Biology» but also the process of research activity, actively implemented at the classes of research type.

Key words: *the future medical technicians, research activity, formation, competence, research competence.*

КОНФЛІКТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ТРИВОЖНОСТІ

УДК: 159.964.21: 159.942.53

Черножук Ю.Г., Кубовська В.О.

Стаття представляє результати теоретико-емпіричного дослідження зв'язків між тривожністю й конфліктністю як сталими властивостями особистості. Встановлено, що люди з різним рівнем тривожності тяжіють до різних стратегій конфліктної поведінки. Високотривожні віддають перевагу або уникненню, або компромісу, низькотривожні схильні до суперництва. Важливою умовою ефективності цієї стратегії є висока конфліктостійкість, що характерна для низькотривожних.

Ключові слова: *конфліктність, тривожність, рівень тривожності, люди з високою тривожністю, люди з низькою тривожністю.*

КОНФЛИКТНОСТЬ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ С РАЗНЫМ УРОВНЕМ ТРЕВОЖНОСТИ

Ю.Г. Черножук, В.А. Кубовская

Статья представляет результаты теоретико-эмпирического исследования связей между тревожностью и конфликтностью как устойчивыми свойствами личности. Установлено, что люди с разным уровнем тревожности тяготеют к разным стратегиям конфликтного поведения. Высокотревожные предпочитают либо избегание, либо компромисс, низкотревожные склонны к соперничеству. Важным условием эффективности данной стратегии является высокая конфликтостойчивость, которая характерна для низкотревожных.

Ключевые слова: *конфликтность, тревожность, уровень тревожности, люди с высокой тревожностью, люди с низкой тревожностью.*

CONFLICTNESS OF FUTURE PSYCHOLOGISTS WITH DIFFERENT LEVELS OF ANXIETY

Y. G. Chernozhuk, V. O. Kubovskaya

The article presents the results of theoretical and empirical research on the links between anxiety and conflictness as stable personality traits. It is found that persons with different levels of anxiety tend to choose different strategies of conflict behavior. Persons with high anxiety prefer either avoiding conflicts or seeking compromise, people with low anxiety are inclined to rivalry strategy. An important condition for the effectiveness

of this strategy is high resistance to conflicts that is characteristic of persons with low anxiety.

Key words: *conflict, anxiety, anxiety level, persons with high anxiety, persons with low anxiety.*

Постановка проблеми. Будь-які конфлікти, що виникають у світі (соціальні, міжгрупові, міжнародні), так чи інакше пов'язані з психікою людини. Люди також схильні до внутрішніх конфліктів, які породжені певними проблемами у їхньому психічному розвитку та функціонуванні.

Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій, в міжособистісних взаємодіях і взаєминах індивідів або груп людей, пов'язане з негативними емоційними переживаннями [2].

Сучасна психологія конфлікту вирішує низку завдань, серед яких класифікація конфліктів та вивчення їхніх причин, визначення підстав та аналіз різних видів конфліктів, психологічні засоби попередження конфліктів і т.ін. У багатьох дослідженнях (А.Я.Анцупов, Н.В.Гришина, В.Г.Зазикін, М.М.Кашапов, У.Клар, Г.В.Ложкін, М.С.Миріманова, Н.І.Пов'якель, І.С.Почекаєва, Дж.Скотт, К.Томас, Н.П.Фетискін, А.І.Шипілов та ін.) показано, що у процесі онтогенезу у людини може сформуватися стійка властивість особистості, яку називають конфліктністю.

Конфліктність – це готовність особистості до різноманітних конфліктів, ступінь її залучення до їхнього перебігу [там само]. Дослідження проблеми конфліктності особистості, виявлення психологічних чинників, що сприяють формуванню конфліктності як сталої властивості особистості та способів її корегування з часом не тільки не втрачають свого теоретичного та практичного значення, але, навпаки, стають все більш актуальними.

Встановлено, що конфліктність особистості може бути внутрішньою (пов'язаною з тими чи іншими внутрішніми чинниками), або зовнішньою (спричиняється чинниками, що виникають в процесі взаємодії людини із соціумом). Схильність до конфліктної поведінки залежить від особистісних якостей людини (агресивність, ворожість, низька емпатійність, нездатність до децентрації та ін.) [1, 3, 4].

Чільне місце у цьому переліку посідає така базова властивість особистості, як тривожність. **Тривожність** може бути визначена як схильність індивіда до переживання тривоги, що є емоційним станом. Цей стан характеризується суб'єктивними відчуттями напруги, неспокою, похмурих передчувань, а з погляду фізіології – активацією вегетативної нервової системи. Він виникає як емоційна реакція на стресову ситуацію і може бути різним за інтенсивністю і динамічним в часі. Тривожність має як ситуативний (ситуативна тривожність) так і диспозиційний (особистісна тривожність) виміри [5].

На нашу думку, зв'язки конфліктності з тривожністю як сталою властивістю особистості ще недостатньо вивчені. Зокрема, це стосується зазначених зв'язків у майбутніх психологів, що загалом утруднює визначення їхньої професійної придатності, перспектив професійного зростання тощо. Все це й зумовило вибір теми нашого дослідження: «Конфліктність майбутніх психологів з різним рівнем тривожності».

Мета дослідження полягає у вивченні індивідуально-психологічних особливостей конфліктності майбутніх психологів з різним рівнем тривожності. Відповідно до мети були визначені *завдання* дослідження: 1) здійснити аналіз теоретичних джерел за темою дослідження; 2) обрати методи й методики дослідження, що є адекватними його меті та завданням; 3) здійснити емпіричне дослідження особливостей конфліктності майбутніх психологів в залежності від рівня їхньої тривожності, провести математико-статистичну обробку та психологічну інтерпретацію отриманих результатів.

Викладення основних результатів дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано наступні *методи*: 1) *теоретичні*, за допомогою яких проведено теоретико-методологічний аналіз літератури за темою роботи; 2) *емпіричні* – спостереження, бесіда, тестування; 3) *статистичні* – кореляційний аналіз результатів емпіричного дослідження, порівняння середніх показників конфліктності досліджуваних з різним рівнем тривожності (за t – критерієм Стюдента) з використанням комп'ютерного пакету SPSS 13.0 for Windows.

У дослідженні взяли участь 44 особи віком від 20 до 59 років, які є слухачами відділення перепідготовки кадрів зі спеціальності «Психологія» факультету післядипломної освіти та роботи з іноземними громадянами ПНПУ ім. К.Д.Ушинського.

В емпіричній частині дослідженні була застосована низка традиційних *методик*, до яких належать: «*Методика визначення рівня ситуативної та особистісної тривожності*» Ч.Спілбергера (адапт. Ю.Л.Ханіна); методика «*Домінуючі стратегії конфліктної поведінки (метафоричний варіант)*» (за Н.П.Фетіскіним, В.В.Козловим, Г.М.Мануйловим); методика «*Визначення рівня конфліктостійкості*» (за Н.П.Фетіскіним, В.В.Козловим, Г.М.Мануйловим); методика «*Діагностика форм агресивних реакцій у фруструючих ситуаціях*» (авт. А.Басс, А. Дарка).

Кореляційний аналіз дозволив встановити характер зв'язків між параметрами, що вивчаються. У табл. 1 наведені дані про співвідношення показників конфліктності та тривожності. З таблиці випливає, що *додатний* зв'язок на 5% рівні мають показники К2 (суперництво) і К4 (компроміс), *від'ємний* – ВА (вербальна агресія) і РОЗ (роздратованість); НА (непряма агресія) і К2 (суперництво); СТ (ситуативна тривожність) і К3 (присотування), показники КС (конфліктостійкість), К2 (суперництво) і К4 (компроміс). На 1% рівні *додатний* зв'язок мають показники ФА (фізична агресія) і НА (непряма агресія), *від'ємний* – К4 (компроміс) і ОБР (образ).

Таблиця 1

Значущі коефіцієнти кореляції між показниками конфліктності й тривожності (n = 44)

Показники	НА	РОЗ	ОБР	КС	К2	К3	К4
ФА	433**						
ВА		-349*					
НА					-378*		
СТ						-354*	
К2				-408*			347*
К4			-446**	-408*			

Примітки. Тут і далі: 1) нулі та коми вилучені; 2) позначення: ** – зв’язок на рівні 1% ($p < 0,01$), * – на рівні 5% ($p < 0,05$); 3) скорочення: СТ (ситуативна тривожність); К2 (тип Акула - суперництво), К3 (тип «Ведмедик» - пристосування), К4 (тип «Лисиця» - компроміс); КС (конфліктостійкість); ФА (фізична агресія), ВА (вербальна агресія), НА (непряма агресія), РОЗ (роздратованість), ОБР (образа).

Кореляційний аналіз показав складний неоднозначний характер взаємозв’язків між показниками, що досліджуються, наявність як від’ємних, так і додатних кореляційних зв’язків між параметрами конфліктності та тривожності.

З метою проведення *якісного аналізу* результатів емпіричного дослідження було сформовано дві окремі групи досліджуваних: *перша* – ВТР (досліджувані з високою тривожністю, 11 осіб); *друга* – НТР (досліджувані з низькою тривожністю, 11 осіб). Показники конфліктності представників зазначених груп, що мають статистично значущі відмінності за t-критерієм Стьюдента, представлені у табл. 2.

З таблиці випливає, що у низці випадків відмінності у показниках конфліктності між високотривожними та низькотривожними досліджуваними є статистично значущими ($p < 0,05$ і $p < 0,01$). Зазначені факти стосуються показників ПП (почуття провини), К1 (тип «Черепаха», К4 (тип «Лисиця» «на користь» високотривожних досліджуваних та К2 (тип Акула») і КС (показник конфліктостійкості) «на користь» низькотривожних досліджуваних.

Таблиця 2

Статистично значущі відмінності у показниках конфліктності досліджуваних з різним рівнем тривожності (n=22)

Показники	Група	(PR)	Група	(PR)	t-крит.	
1	ПП	НТР	43	ВТР	78	-2,8*
2	К1	НТР	29	ВТР	49	-2,3*
3	К2	НТР	68	ВТР	43	2,6*
4	К4	НТР	49	ВТР	61	-2,5*
5	КС	НТР	62	ВТР	21	2,9**

Примітки. 1) Скорочення – К1 «Черепаха» (уникнення), К2 «Акула» (суперництво); К4 «Лисиця» (компроміс), ПП (почуття провини), КС (показник конфліктостійкості). 2) Позитивний знак перед значеннями t-критерію Стьюдента вказує на те, що значення цього однойменного показника у групі НТР (низькотривожні) вище, ніж у групі ВТР (високотривожні); негативний знак, навпаки, вказує на більше значення показника у групі ВТР (високотривожні). 3) PR – проценти.

Таким чином, встановлено, що особи з різним рівнем тривожності тяжіють до різних типів конфліктної поведінки. Це, як ми вважаємо, можна пояснити наступними причинами. Відомо, що високотривожним людям притаманне постійне переживання емоційного дискомфорту, передчуття небезпеки, що загалом несприятливо позначається на їхній життєдіяльності, знижує рівень

розумової працездатності, викликає невпевненість у власних силах, призводить до формування негативного статусу особистості в групі і конфліктних відносин з оточенням, створює передумови для неадекватної поведінки і т.ін.

Високотривожним також притаманні низька самооцінка, відсутність впевненості у собі, сумніви в успішності теперішніх й майбутніх контактів з оточуючими. Тому, як свідчать результати дослідження, в конфліктах вони обирають або пасивну стратегію поведінки (К1 – уникнення), залишаючи вирішення «гострих» питань напризволяще, або, в кращому випадку, готові до поступок (К4 – компроміс). Одним з можливих чинників, які провокують подібну поведінку, виступає стале почуття провини (ПП), що є характерним для людей з високою тривожністю і часто-густо примушує їх поступатися власними інтересами заради інтересів інших. Досліджувані з високим рівнем тривожності потребують спеціальної психокоректувальної роботи за існуючими корекційними програмами [6].

Людам з низькою тривожністю притаманні якості, протилежні тим, що наведені. Вони впевнені у собі, відчувають власну силу і тому, як свідчить наше дослідження, в конфліктах схильні обирати стратегію суперництва (К2). Однією з головних умов ефективності цієї стратегії є конфліктостійкість (КС), що характеризує низькотривожних.

Серед перспективних *напрямків подальшого дослідження конфліктності* майбутніх психологів ми бачимо вивчення її індивідуально-типологічних особливостей за віком, гендером, типом особистості, впливом на ефективність професійної діяльності і т.ін.

Література

1. Вишнякова Н.Ф. Конфликтология. / Н.Ф.Вишнякова. – Минск : Университетское, 2002. – 318 с.
2. Гришина Н.В. Психология конфликта. / Н.В.Гришина. – СПб. : Питер, 2008. – 544 с.
3. Дмитриев А.В. Конфликтология. / А.В. Дмитриев. – М. : Гардарики, 2000. – 118 с.
4. Ложкин Г.В. Практическая психология конфликта. / Г.В.Ложкин, Н.И. Повакель. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.
5. Спилбергер Ч.Д. Стресс и тревога в спорте [Сост. Ю. Ханин] / Ч.Д.Спилбергер. – М. : Физкультура и спорт, 1983. – С. 12-14.
6. Степанова О.П. Эффективное преодоление неуверенности и тревожности. Психокоррекционная программа. / О.П.Степанова. – М., Флинта, 2015. – 174 с.

CONFLICTNESS OF FUTURE PSYCHOLOGISTS WITH DIFFERENT LEVELS OF ANXIETY

Y.G. Chernozhuk, V.O. Kubovskaya

Abstract. The paper presents the results of theoretical and empirical research of links between anxiety and conflictness as personality properties. It was found that persons with different levels of anxiety tend to different types of conflict behavior. This fact can be explained as follows.

Persons with high anxiety tend to experience permanent emotional discomfort, anticipating the coming danger. It provides an extremely destructive effect on human life: reduces mental capacity; creates conditions for negative person status and conflict relationships in the group; provokes aggressive behavior, etc. Such persons also have low self-esteem, lack of confidence in success of future contacts with others, etc. Therefore persons with high anxiety choose either passive strategy of behavior (avoidance), leaving conflict resolution for more active and confident partners or, at best, are ready for concessions (compromise). One of the possible factors that provoke such behavior, is sustained guilt which is characteristic for persons with high anxiety and forces them to give up their own interests for the benefit of others.

Persons with low anxiety inherent qualities opposite to those listed. They believe in themselves, feel their own strength and therefore, as evidenced by our study, tend to choose rivalry strategy in conflicts. An important condition for the effectiveness of this choice is high resistance to conflicts that is characteristic of people with low anxiety.

Key words: *conflict, anxiety, anxiety level, persons with high anxiety, persons with low anxiety.*

СТАН РІДНОМОВНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В АЛЬБЕРТІ (КАНАДА)

УДК: 314.743(71)+81'242

Богуш Алла

У статті подано короткий огляд рідномовної освіти української діаспори, в провінції Альберта. Представлено вимоги державних документів України щодо вивчення досвіду рідномовного навчання української діаспори в зарубіжних країнах; схарактеризовано наявні дослідження рідномовної освіти українців у зарубіжних країнах; розкрито стан становлення і розвитку українських шкіл і програм навчання української мови дітей і учнів у провінції Альберта.

Ключові слова: *українська мова, програма, навчання, провінція Альберта, Західна Канада, багатокультурність, уряд.*

СОСТОЯНИЕ ОБУЧЕНИЯ РОДНОМУ ЯЗЫКУ ДЕТЕЙ УКРАИНСКОЙ ДИАСПОРЫ В АЛЬБЕРТЕ (КАНАДА)

Алла Богуш

В статье представлен краткий обзор обучения родному украинскому языку детей украинской диаспоры в провинции Альберта в историческом аспекте. Представлены требования государственных документов Украины по изучению опыта обучения родному украинскому языку детей украинской диаспоры в зарубежных странах; проанализированы научные исследования украинских и зарубежных ученых, посвященные украинской диаспоре в Канаде и других странах; раскрыто становление и развитие украиноязычного обучения детей украинской диаспоры в